

РОЛЬ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ В АГРОПРОДОВОЛЬЧІЙ ЛОГІСТИЦІ

І. А. Кравчук, к. е. н.

Житомирський національний агроєкологічний університет

Здійснено аналіз існуючих форм аграрного підприємництва в агропродовольчій логістиці та визначено переваги кооперативної регіональної інтеграції. Запропоновано створення кооперативних центрів агробізнесу регіону, в яких здійснюватиметься бізнес-планування, аналітично-інформаційне забезпечення та юридичний супровід.

Постановка проблеми. Обслуговуючі кооперативи в агропродовольчій логістиці є суб'єктами інтеграційних відносинах між виробниками сільськогосподарської сировини, переробними підприємствами, іншими учасниками аграрного ринку. Їх діяльність спрямована на оптимізацію ланцюга постачання продукції сільського господарства, що дозволяє знижувати трансакційні витрати та економічні ризики постачальників, сприяє підвищенню доходів виробників сільськогосподарської продукції, унеможлиблює «диктування умов» переробником виробнику-постачальнику. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить про переваги кооперативно-логістичної моделі агробізнесу. Незважаючи на сформований і законодавчо закріплений механізм розвитку, обслуговуюча кооперація наразі не посіла належного місця у системі агропродовольчого бізнесу України. Відтак окремих наукових досліджень потребують проблеми кооперативної взаємодії учасників агрологістичної діяльності у продовольчій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній аграрній економіці проблемам розвитку сільськогосподарської кооперації присвячені дослідження відомих вчених: В. Зіновчука, О. Крисального, М. Маліка, Л. Молдаван, А. Пантелеймоненка, П. Саблука та багатьох інших. Кооперативні засади аграрної логістики є науковими інтересами О. Величко, В. Грек, О. Корнієцького, В. Перебийніса, В. Собчишина, А. Соловійова, І. Сумець та ін. Водночас не всі теоретичні і прикладні питання із зазначеної тематики вивчені достатньою мірою, особливо – у сенсі формування агропродовольчих ланцюгів за участю сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Саме їх розгляд зумовив необхідність проведення даного дослідження.

Мета та методика дослідження. Метою даної статті є виявлення тенденцій розвитку обслуговуючих кооперативів в

агропродовольчій логістиці та накреслення перспектив щодо формування системи регіонального агропродовольчого бізнесу. Дослідження проведено з використанням методів аналізу і синтезу – при оцінці ролі обслуговуючої кооперації в агропродовольчій логістиці; абстрактно-логічного – для узагальнення результатів дослідження та формування висновків і пропозицій.

Виклад основного матеріалу. Найпоширенішими формами аграрного підприємництва у світі є приватно-корпоративна і фермерсько-кооперативна. На їх основі формуються і дві основні моделі логістичної організації аграрного бізнесу: корпоративна та кооперативна. В корпоративній агрологістиці послідовні етапи постачання, підтримки виробництва і розподілу знаходяться у межах одно- чи декількоосібного контролю, а в кооперативній – контролюються через демократичне управління та багатоосібне рівноправне співволодіння, переважно на неприбутковій основі. Мета першої – максимізація корпоративних фінансових результатів, тоді як другої – мінімізація логістичних витрат та збільшення прибутків власників (членів) кооперативу [1; 4, с. 39].

В середовищі вітчизняного агробізнесу в останнє десятиліття отримали розвиток обидві форми аграрного підприємництва, однак приватно-корпоративна форма розвивається активніше, оскільки суб'єкти (агрохолдингові структури) використовують переваги масштабу у землеволодінні, впровадженні інноваційних технологій, забезпеченості виробничими ресурсами, залученні інвестицій (у т.ч. самоінвестування).

З кожним роком капіталовкладення у будівництво елеваторів чи їх придбання активно зростають. Серед аграрних холдингів України значні елеваторні потужності для зберігання сільськогосподарської продукції мають такі компанії, як «Кернел», «Гленкор», «Нібулон» та ін. Паспортна місткість сертифікованих зернових складів станом на 01.02.2012 р. становила біля 29 млн т. З них у приватній власності знаходилися потужності обсягом до 25 млн т. І хоча нині держава володіє значними логістичними потужностями для зберігання сільськогосподарської продукції, але співвідношення щороку зростає в бік корпоративної агрологістики. В період 2011–2012 рр. менше, ніж за рік частка площ приватних елеваторів зросла на 15 відсоткових пунктів [2].

Особливістю розвитку приватно-корпоративної форми аграрного підприємництва в Україні вбачається також вертикальна інтеграція, що здійснюється шляхом об'єднання капіталів учасників з метою максимізації прибутку та «перетворює» аграрну корпорацію у

класичну холдингову структуру, яка прагне інтегруватись у фінансово-промислові групи, пули, трести. Фермерсько-кооперативна форма є типовою для об'єднання в агропродовольчій ланцюг особистих селянських господарств, фермерських господарств та сільськогосподарських підприємств безпосередньо на територіях їх розміщення. В цьому сенсі використовується перевага територіального розташування, регіональної інтеграції та спеціалізації, що сприяє скороченню логістичного циклу. Прикладом може слугувати кооперативна логістика молочарської галузі фірми «Данон», в організації якої максимально використовуються державна підтримка виробників молока (доплата до ціни за якість та кількість, закупівля кормів за оптовими цінами, пільговий лізинг обладнання, доступ до пільгових кредитів) та грантова підтримка з боку міжнародних організацій. Здійснюється формування «ланцюжків» вертикальної інтеграції у процесі господарських взаємовідносин між молокопереробними підприємствами фірми «Данон» і сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами та між різними кооперативними організаціями (збутовими, сервісними, інформаційно-аналітичними), що діють на договірній основі в межах та поза межами корпоративного середовища [6, с. 55].

Основним мотивами сільськогосподарських виробників до кооперації в агропродовольчій сфері вбачаються необхідність подолання локального монополізму посередників у логістичних ланцюжках та переробників (у процесі встановлення цін на сировину). Для оцінки впливу кооперації на формування логістичного ланцюжка в агропродовольчій сфері використано метод соціологічного опитування за допомогою спеціально розробленої анкети. Респондентами обрано керівників та спеціалістів 25 сільськогосподарських підприємств, 13 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та господарів 25 особистих селянських господарств. За результатами анкетування майже 81% респондентів відзначили доцільність участі у кооперативних об'єднаннях, що у подальшому можуть перетворюватись у регіональні логістичні системи. Головними мотивами участі у таких об'єднаннях визначено уникнення ризиків збуту продукції (52%), можливість отримання послуг з технічного обслуговування та ремонту техніки (49%), зниження тривалості і витрат транспортування за рахунок розробки графіків поставок (43,12%), планування діяльності та удосконалення організаційного забезпечення (35,76%).

Дослідженням встановлено, що ефективним чинником формування агропродовольчої логістики є регіональна інтеграція

сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, переробників, торговельних мереж (супермаркетів) та інших суб'єктів ринку продовольства, перевагою якої вбачається створення центрів координації. Як свідчить закордонний досвід, перевагою такого організаційного утворення є наявність функціональних спеціалістів, які здійснюють планування продовольчих потоків, розробляють стратегічні плани, здійснюють аналіз ринкової інформації. Критеріями вимірювання ефективності регіональних центрів координації є кількість реалізованої продукції кінцевому споживачу у певний проміжок часу (логістичний цикл) та витрати кооперативної системи, понесені на здійснення логістичного циклу [3, с. 32; 5, с. 292].

В умовах розвитку вітчизняної агропродовольчої логістики пропонується створення регіональних кооперативних центрів агробізнесу, засновниками яких можуть бути сільськогосподарські обслуговуючі та багатофункціональні кооперативи. Перевагами організаційно-економічної структури центру є можливість формування групи аналітично-інформаційного забезпечення з членів кооперативів, професійне здійснення бізнес-планування, юридичного супроводу (у т. ч. із залученням сільськогосподарських дорадчих служб), здатність до вертикальної інтеграції із різними корпоративними утвореннями в межах та поза межами регіону. Дослідження кооперативної взаємодії учасників в агропродовольчій логістиці слід зосередити на процесах розробки бізнес-планів і логістичних мережевих програм.

Висновки.

1. Приватно-корпоративна і фермерсько-кооперативна форми аграрного підприємництва є перспективними в умовах розвитку агропродовольчої логістики в Україні, в яких сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи є основними локальними суб'єктами.

2. Фермерсько-кооперативна форма ґрунтується на демократичному управлінні, багатоосібному рівноправному співволодінні, прозорості контролю, мінімізації логістичних витрат та збільшенні прибутків власників (членів) кооперативу.

3. Ефективним чинником формування агропродовольчої логістики є регіональна інтеграція сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, переробників, торговельних мереж (супермаркетів) та інших суб'єктів ринку продовольства.

4. Перевагами регіональних кооперативних центрів агробізнесу вбачаються можливість формування групи аналітично-інформаційного забезпечення з членів кооперативів, професійне здійснення бізнес-планування, юридичного супроводу, здатність до вертикальної

інтеграції із різними корпоративними утвореннями в межах та поза межами регіону.

Список використаних джерел

1. Величко О. Спільна логістика регіонів [Електронний ресурс] / О. Величко // Агробізнес сьогодні. – 2013. – №9 (256). – Режим доступу: agro-business.com.ua
2. Держреєстри України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dru.com.ua/ua/page_126.htm.
3. Досвід Канади та країн ЄС у сфері політики з підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів : аналіт. дослідж. / В. Бондарчук, Дж. Алколей, Л. Молдаван та ін.; за ред. С. Курдицького. – К., 2011. – 91 с.
4. Косарева Т. В. Аграрна логістика: сутність та багатоаспектність / Т. В. Косарева // Економіка АПК. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки». – 2008. – № 10. – С. 37–43.
5. Стехін В. В. Інтеграція підприємств АПК на засадах логістичного підходу / В. В. Стехін // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. – Полтава : ПДАА. – 2011. – Вип. 2., т. 1. – С. 291–295.
6. Чухрай Н. І. Аграрна логістика та вертикальна інтеграція бізнесу / Н. І. Чухрай // Логистика: проблемы и решения. – 2013. – № 4. – С. 51–56.